

Таким чином, окремі норми кримінального законодавства потребують змістового доопрацювання, в першу чергу для забезпечення їх ефективності, а відповідно – і реалізації цілей кримінально-правової політики. Одним із можливих виходів із ситуації є вилучення із диспозицій відповідних статей вказівки на попередню змову співучасників

Література

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №25-26.

Анотація

Козич І.В. Окремі аспекти кваліфікації дій співучасників при скоєнні злочинів, що вчиняються із застосуванням насильства. – Стаття.

Окремі норми кримінального законодавства потребують змістового доопрацювання, в першу чергу для забезпечення їх ефективності, а відповідно – і реалізації цілей кримінально-правової політики. Одним із можливих виходів із ситуації є вилучення із диспозицій відповідних статей вказівки на попередню змову співучасників.

Ключові слова: співучасники, застосування насильства, психічний зв'язок.

Summary

Kozych I.V. Separate aspects of qualification of accomplices actions at committing crime that accomplished with application of violence. – Article.

The separate norms of the criminal legislation require to the substantial completion. Firstly this is for maintenance of their efficiency and for realizations of a criminal-legal policy's purposes. The best way to solve this situation is to cancel dispositions' instructions on the previous plot of accomplices from corresponding articles.

Key words: accomplices, application of violence, mental connection.

УДК 343.222.4

Т.М. Слободяник

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СПІВУЧАСНИКІВ ПРИ ДОБРОВІЛЬНІЙ ВІДМОВІ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ

Регулювання питань співучасті у законодавстві про кримінальну відповідальність дозволяє провести чітку межу між спільною злочинною діяльністю і вчиненням антисуспільного діяння однією особою, а також точніше індивідуалізувати відповідальність співучасників залежно від ролі і ступеня участі у вчиненому злочині. Необхідність законодавчого регулювання розглянутого кримінально-правового інституту визначається також тим, що при співучасті у злочині наявні істотні особливості добровільної відмови від доведення посягання до кінця, а також правової оцінки вчиненого. В окремих випадках кваліфікація дій спілчників повністю залежить від поведінки інших

співучасників. Так, на підставі ч. 1 ст. 31 Кримінального кодексу України (далі – КК) у разі добровільної відмови від вчинення злочину виконавець (співвиконавець) не підлягає кримінальній відповідальності за наявності умов, передбачених статтею 17 цього Кодексу. У цьому разі інші співучасники підлягають кримінальній відповідальності за готування до того злочину або за замах на той злочин, від вчинення якого добровільно відмовився виконавець.

Питання співучасті досліджувались такими радянськими та вітчизняними вченими, як В.О. Алексеев, Д.П. Альошин, П.П. Андрушко, В.П. Бахін, І.М. Борисов, М.П. Берестовий, Ф.Г. Бурчак, О.Ф. Долженков, Р.Р. Галіакбаров, В.П. Ємельянов, А.Ф. Зелінський, М.С. Карпов, І.П. Малахів, М.І. Мельник, Ю.В. Москвін, Р.С. Орловський, А.В. Савченко, І.В. Сервецький, В.Д. Сущенко, А.І. Писецький, В.С. Прохоров, П.Ф. Тельнов, М.І. Хавронюка, В.П. Шеломенцев, та ін.

Незважаючи на позитивність численних наукових досліджень цього кримінально-правового інституту, окремі аспекти вчення про співучасть дотепер не одержали остаточного наукового осмислення і вирішення. Тому правильне вирішення питання про відповідальність за незакінчений злочин або про виключення такої неможливе без з'ясування сутності, природи та умов застосування інституту добровільної відмови від злочину.

Питання про правову природу добровільної відмови від злочину в науці кримінального права є дискусійним. Так, більшість дослідників виходить з того, що діяння, від продовження якого особа добровільно відмовилася, не є злочином. Тому добровільну відмову від продовження злочину вони відносять до обставин, що виключають кримінальну відповідальність [1]. Інші науковці вважають, що така відмова є підставою для звільнення від відповідальності [2], треті – що при добровільній відмові особа не підлягає кримінальній відповідальності [3].

Остання позиція певною мірою знаходить своє відображення у ч. 1 ст. 31 КК, де передбачено, що у разі добровільної відмови від вчинення злочину виконавець (співвиконавець) не підлягає кримінальній відповідальності за наявності умов, передбачених статтею 17 КК України.

Ю.В. Баулін зазначає, що поняття «особа не підлягає кримінальній відповідальності» охоплює, щонайменше, дві категорії осіб: 1) осіб, які взагалі не вчинили злочину, наприклад, внаслідок неосудності; 2) осіб, які вчинили злочин, однак підлягають безумовному звільненню від кримінальної відповідальності (наприклад, при закінченні строку давності) [4].

З метою уникнення помилок у судовій практиці нам необхідно чітко з'ясувати питання про те, чи виключається кримінальна відповідальність особи при добровільній відмові за діяння, вчинені до моменту такої відмови, чи особа підлягає звільненню від кримінальної відповідальності за ці дії.

При добровільній відмові немає ознак ні кримінально караного готування, ні замаху. Якщо була підготовка до вчинення злочину, але особа не почала виконання дій, безпосередньо спрямованих на злочинний результат, то це стадія підготовчих дій; якщо ж особа почала виконання цих дій, то злочинна діяльність перейшла до другої стадії – виконання складу конкретного злочину,

передбаченого КК України. Питання про те, чи потрібно покласти на особу кримінальну відповідальність за готування до середньої тяжкості, тяжкого або особливо тяжкого злочину, якщо вона відмовилася від його вчинення лише на стадії замаху, припускає негативну відповідь. Готування є незакінченим, перерваним з незалежних від особи причин діянням. У цьому разі воно не переривається свідомо, і діяння цілком припиняється до настання суспільно небезпечних наслідків на другій стадії.

Межа між наявністю і відсутністю складу злочину при закінченому замаху і добровільній відмові від злочину дуже чітка: будь-який замах, перерваний з незалежних від особи причин, є діяння, в якому є склад незакінченого злочину. Якщо ж діяння не переривається й особа до настання наслідків їм запобігає – це добровільна відмова, у цьому діянні немає складу злочину.

Очевидно, розуміючи труднощі правозастосовчих органів, Пленум Верховного Суду України у відповідних постановах неодноразово намагався вирішити цю проблему. Так, наприклад, у абз. 1 п. 14 Постанови «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» Пленум Верховного Суду України зазначив, що «судам слід розмежовувати готування до зґвалтування чи насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом або замах на ці злочини від добровільної відмови від доведення їх до кінця, що відповідно до статті 17 КК *виключає відповідальність* за готування до цих злочинів або замах на них» [5] (виділено мною. – Т.С.). У деяких постановах Пленум Верховного Суду України обмежується лише відтворенням норм КК без їх тлумачення. Так, ПВСУ в абз. 1 п. 4 Постанови від 7 лютого 2003 року № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» вказав, що «особа, яка добровільно відмовилась від убивства потерпілого або заподіяння шкоди його здоров'ю, підлягає кримінальній відповідальності лише за умови, що фактично вчинене нею діяння містить склад іншого злочину. У цьому разі інші співучасники злочину відповідно до ч. 1 ст. 31 КК несуть відповідальність за готування до того злочину або замах на той злочин, від вчинення якого добровільно відмовився виконавець» [6].

Отже, Пленум Верховного Суду України у вірішенні проблем, які дискутуються у наукових колах, спирається виключно на положення КК.

Особливість добровільної відмови співучасників пояснюється тим, що єдиний для них злочин вчинюється умисною спільною участю декількох суб'єктів цього злочину.

Спільна участь кожного із співучасників перебуває у причинному, чи, за словами Н.М. Ярмиш, обумовлюючому, зв'язку [7] та винному зв'язку із злочином, що вчинюється виконавцем (співвиконавцями). Це обумовлює таку особливість добровільної відмови співучасника, при якій він зобов'язаний або сам, або за допомогою інших осіб, у тому числі органів державної влади, відвернути вчинення злочину виконавцем і тим самим перервати свій зв'язок із цим злочином. При цьому ст. 31 КК різним чином характеризує добровільну відмову окремих співучасників.

Добровільна відмова окремого співучасника має кримінально-правове значення, перш за все, для нього самого як підстава, що звільнює його від кримінальної відповідальності за готування до злочину чи замах на нього. Іншими словами, кримінально-правові наслідки добровільної відмови кожного співучасника мають індивідуальний характер. Це означає, що добровільна відмова виконавця не є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності інших співучасників – співвиконавця, організатора, підбурювача та пособника. Відповідно до ч. 1 ст. 31, при добровільній відмові виконавця (співвиконавців) інші співучасники підлягають кримінальній відповідальності за готування до такого злочину або замах на той злочин, від вчинення якого добровільно відмовився виконавець [8].

Питання кваліфікації дій співучасників злочину в разі, якщо злочин було добровільно залишено одним із них, що зробило доведення злочину до кінця неможливим, неоднозначно вирішувалося на практиці та викликає багато дискусій в науковій літературі. Слід зазначити, що більшість дослідників, зокрема А.В. Наумов, П.Ф. Тельнов, М.І. Бажанов та інші, вважали, що у зазначених випадках фактично вчинене учасниками належить кваліфікувати як готування до злочину. Водночас Ф.Г. Бурчак пропонував визначати такі випадки як замах на співучасть у злочині, а П.І. Гришаєв та Г.О. Кригер – як готування до співучасті чи замах на співучасть у злочині.

На думку М.І. Бажанова, при вирішенні питань відповідальності співучасників при добровільній відмові необхідно застосовувати такі положення: 1) добровільна відмова виконавця розглядається за правилами ст. 17 КК і не має особливостей порівняно з добровільною відмовою особи, яка діє індивідуально; 2) інші співучасники при добровільній відмові виконавця несуть відповідальність за готування до злочину або замах на злочин, залежно від того, на якій з цих стадій добровільно відмовився від доведення злочину до кінця виконавець (ч. 1 ст. 31 КК); 3) питання про добровільну відмову співвиконавця вирішується за правилами, передбаченими ч. 1 ст. 31 КК, яка відсилає в таких випадках до ст. 17 КК України. Це означає, що добровільна відмова співвиконавця може виявлятися в дії (бездіяльності), внаслідок якої запобігається завершенню злочину іншими співвиконавцями: а) передусім, така відмова можлива на стадії готування до злочину і незакінченого замаху. Вона може бути виражена в активних діях співвиконавця – вмовив інших виконавців не вчиняти злочин, повідомив міліцію і завдяки цьому співучасники були затримані, попередив жертву, і вона змогла схватитися тощо. Але добровільна відмова тут можлива і шляхом бездіяльності, коли співвиконавець, добровільно відмовившись від продовження злочину, переконаний, що внаслідок його бездіяльності інші виконавці не зможуть довести злочин до кінця. Якщо ж виконавці вчинять злочин яким-небудь іншим способом, то виконавець, який добровільно відмовився, все одно відповідальності не несе, бо відсутні як причинний, так і винний зв'язок з вчиненим іншими виконавцями злочином. При добровільній відмові одного із співвиконавців інші співвиконавці несуть відповідальність за готування чи замах на злочин залежно від стадії, на якій мала місце добровільна відмова;

б) можлива добровільна відмова співвиконавця і при закінченому замаху, коли він сам або за допомогою інших запобігає настанню наслідку злочину; 4) організатор, підбурювач і пособник звільняються від кримінальної відповідальності у зв'язку з наявністю добровільної відмови лише тоді, коли вони своїми діями (як правило, активними) зможуть запобігти вчиненню злочину виконавцем (наприклад, обеззброять його, попередять потерпілого, передадуть виконавця в органи влади тощо). Крім того, добровільна відмова співучасників має місце і тоді, коли вони своєчасно повідомлять відповідні державні органи (міліцію, СБУ, прокуратуру та ін.) про те, що готується або вчиняється злочин. Причому в цьому разі добровільна відмова не виключається і тоді, коли органам влади чомусь не вдалося запобігти злочину. Відмова пособника може виразитися й у пасивних діях. У разі добровільної відмови кого-небудь із співучасників виконавець та інші співучасники несуть відповідальність за готування чи замах на злочин залежно від того, на якій стадії їхня діяльність була припинена (ч. 3 ст. 31 КК України); 5) якщо ж співучасник намагався запобігти злочину, який він повинен був вчинити, але це йому не вдалося (виконавець все-таки довів злочин до кінця), то такі дії співучасника розглядаються як дійове каяття й оцінюються як обставина, що пом'якшує покарання.

Таким чином, ст. 31 КК України передбачає окремо добровільну відмову виконавця (співвиконавців), організатора, підбурювача та пособника, а також межі відповідальності виконавця при добровільній відмові будь-якого із співучасників. Особливість добровільної відмови співучасників порівняно з такою відмовою однієї особи при незакінченому злочині пояснюється тим, що єдиний для них злочин вчинюється умисною спільною участю декількох суб'єктів цього злочину.

Література

1. Див., наприклад: Кримінальне право України. Загальна частина / за ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Київ – Харків : Юрінком Інтер : Право, 2001. – С. 187; Матишевський П.С. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / П.С. Матишевський. – К. : А.С.К., 2001. – С. 162; Кримінальне право і законодавство України. Частина Загальна : курс лекцій / за ред. М.Й. Коржанського. – К. : Атіка, 2001. – С. 287–288; Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2-х ч. / за заг. ред. М.О. Потєбенька, В.Г. Гончаренка. – К. : «Форум», 2001. – Ч. 1. – С. 168; Козлов А.П. Учение о стадиях преступления / А.П. Козлов. – С.Пб., 2002. – С. 308, 350.
2. Див.: Панько К.А. Добровольный отказ от преступления по советскому уголовному праву : лекция / К.А. Панько. – Воронеж, 1972. – С. 42; Курс российского уголовного права. Общая часть / под ред. В.Н. Кудрявцева, А.В. Наумова. – М. : Спарк, 2001. – С. 334, 335.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 4-е вид. – К., 2007. – С. 64.
4. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності : монографія / Ю.В. Баулін. – К. : Атіка, 2004. – С. 89.
5. Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 5 // Вісник Верховного Суду України. – 2008. – № 7.
6. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 року № 2 // Юрид. вісник України. – 2003. – № 11 (15–21 березня).

7. Ярмыш Н. Н. Теоретические проблемы причинно-следственной связи в уголовном праве. Философско-правовой анализ / Н.Н. Ярмыш. – Х. : Право, 2003. – С. 36–103.
8. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності : монографія / Ю.В. Баулін. – К. : Атіка, 2004. – С. 108.
9. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за заг. ред. М.І. Бажанова. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – С. 214–216.

Анотація

Слободяник Т.М. Відповідальність співучасників при добровільній відмові вчинення злочину. – Стаття.

Регулювання питань співучасті у законодавстві про кримінальну відповідальність дозволяє провести чітку межу між спільною злочинною діяльністю і вчиненням антисуспільного діяння однією особою, а також точніше індивідуалізувати відповідальність співучасників залежно від ролі і ступеня участі у вчиненому злочині. Необхідність законодавчого регулювання розглянутого кримінально-правового інституту визначається також тим, що при співучасті у злочині наявні істотні особливості добровільної відмови від доведення посягання до кінця, а також правової оцінки вчиненого.

Ключові слова: добровільна відмова, співучасники злочину, кримінальна відповідальність.

Summary

Slobodyanuk T.M. Responsibility of accomplices with a voluntary renunciation for committing crime. – Article.

It is possible to create a precise border between the general criminal activity and fulfillment of antisocial action by one person as well as making individual responsibility of associates due to the role and level of participation in a committed crime by the mean of regulation of the questions of complicity in criminal responsibility legislation. Necessity of legislative regulation of the considered criminal-legal institute is also defined by the fact of existence of available essential features of voluntary refusal from encroachment completing, and also a legal estimation of a criminal conduct.

Key words: voluntary renunciation, accomplices of a crime, criminal liability.

УДК 343.6:614.2

Г.В. Чеботарьова

ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ ОБСТАВИН, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ, НА МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ У СФЕРІ МЕДИЦИНИ

Медицина є видом соціальної практики, властивістю якої є створення різного характеру загроз для ряду суспільних відносин. Лікувальна (як і діагностична та профілактична) діяльність передбачає впливи на людський організм, які у вузькому розумінні можна розглядати як заподіяння шкоди об'єктам кримінально-правової охорони (тілесній недоторканності особи, її здоров'ю, честі, гідності). Сучасна медицина широко використовує високоефективні сильнодіючі, агресивні засоби діагностики й лікування (рентгенівське обладнання, кобаль-